

STEPHAN LUDWIG ROTH: DE LA EGALITATEA LIMBILOR LA EGALITATEA NAȚIUNILOR ȘI ADEVĂRUL ISTORIC

Der Gegenstand dieses Artikels ist die Analyse der Roths Arbeit, die im Jahre 1842 veröffentlicht wurde. Der Sprachkampf in Siebenbürgen" war die Antwort auf das Sprachgesetz, das die Vertreter des ungarischen Adels und der Szekler auf dem Landtag angenommen hatten. Das angenommene Sprachgesetz erklärte die ungarische Sprache zur offiziellen Staatssprache und vorsah ihre Einführung in der Schule und Kirche.

Roth beschäftigt sich ausführlich mit der Magyarisierungsfrage, mit deren Wurzeln, Ausserungsformen und Grundlosigkeit. Magyarisierung, zeigt er, ist nicht nur unnötig, sondern auch äusserlich gefährlich für die Ungarn, denn sie könnte sogar mit ihrer Assimilierung enden. Eine Landessprache gibt es schon und diese ist nicht die deutsche, nicht die magyarische, sondern die walachische.

Roths Vorschläge und Schlussfolgerungen plädieren leider nicht für die Priorität der rumänischen oder wenigstens für die Rechtsgleichheit der Sprachen, sondern für die Gleichberechtigung der ungarischen und deutschen Sprache und reservieren rumänischer Sprache bloss das Recht für Eingaben an die Regierung.

Articolul de față își propune nu atât să circumscrie concepția filosofică a revoluționarului sas transilvănean de la 1848, cât mai ales să analizeze mai pe larg lucrarea acestuia *Lupta pentru limbă în Transilvania*, de la a cărei apariție se împlinesc anul acesta 150 de ani.

Concepția lui Roth, urmare firească a mediului și educației primite — absolvent al gimnaziului umanist din Sibiu, student al universității din Tübingen, învățător și colaborator la institutul lui Pestalozzi, apoi doctor al aceleiași universități în 1820 — se înscrie în determinantele umanist creștine ale culturii europene germane a timpului.

Umanismul și creștinismul sînt atribute universal valabile oricărui om, iar corelatele lor în dialectica universal-concret sînt constituite de națiuni și confesiuni, ca forme de manifestare specifică a primelor.

Limba este elementul principal al națiunii, promovarea sau pierderea ei echivalează cu afirmarea sau pierderea naționalității. De aici și importanța limbii materne pentru fiecare națiune. „Folosirea limbii mater-

ne este un drept uman, care este dat copilului prin naștere, deoarece siml mamei și casa părintească nu reprezintă doar primul loc unde raza umanității se rupe prismatic în culorile umanității, ci și sanctuarul moralității și credinței în acest loc nu este permisă pătrunderea funcționarului de stat sau a judecătorului”¹.

Problema limbii a fost tratată de Roth în ghidul elaborat la institutul pestalozzian intitulat *Predarea limbilor*, care evidențiază importanța limbilor materne în educație și egalitatea tuturor limbilor, idei pe care analiștii operei lui Roth le consideră preluate de la Pestalozzi. Aceste idei sînt pentru el premise fundamentale ale umanismului autentic. După Roth, cultivarea umanismului, înțeles numai ca receptare a culturii antichității greco-romane, fără cultivarea temeinică a limbii materne și studiul naturii, rămîne un exercițiu steril.

Otto Folberth consideră că pasul următor de la teza egalității limbilor este teza egalității popoarelor, națiunilor, care, deși neformulată expres, echivalează cu „recunoașterea românilor ca națiune egală în drepturi”².

Dacă această teză este implicată, explicite și clare sînt alte afirmații pe care le conține această lucrare, care constituie și o reafirmare a adevărului istoric care privește pe românii din Transilvania și realitățile social-politice ale perioadei precedente revoluției de la 1848, lucrarea dovedind un predominant caracter politic.

Între lucrările cu cel mai pronunțat accent politic trebuie considerată *Lupta pentru limbă în Transilvania*. Ea a apărut în 1842 ca răspuns la votarea de către dieta de la Cluj — majoritar maghiară și fără nici un reprezentant al românilor — a proiectului de lege privind introducerea limbii maghiare ca limbă oficială a țării în locul celei latine, în decurs de zece ani. Protestele românilor și sașilor au fost vehemente, mai ales ale ultimilor, datorită și mijloacelor mai adecvate ale acestora. Între acestea, cea mai importantă replică o reprezintă scrierea lui Roth. Titlul și subtitlul sînt edificatoare: „*Lupta pentru limbă în Transilvania — O lămurire a lui de unde și încotro*”. Lucrarea se compune din opt capitole, avînd și o introducere.

Introducerea evidențiază că dintre popoarele migratoare maghiarii și-au conservat și păstrat caracterul specific datorită renunțării la idolatria orientală, preluării organizării france în comitate și adoptării unui regat constituțional ereditar. Prin aceste și alte legături cu occidentul, hoarda călăreață a devenit un popor european. Demn de menționat este faptul că tot aici Roth, care aprofundase istoria Transilvaniei, lăsînd un tratat în trei volume, arată că slavii sînt locuitorii originari, maghiarii cuceritorii, care au împins în dreapta și stînga pe slavi și și-au făcut loc, iar germanii sînt coloniștii chemați să ocupe locurile goale dintre ei³.

Capitolul întîi are ca titlu o întrebare, pretextul tuberculozei sau febra rusească. Autorul începe prin a se întreba de unde poate proveni această teorie a exterminării lingvistice, care nu se găsește nici la Grotius

¹ Apud Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth*, București, Edit. Militară, 1982, p. 57.

² Apud Michael Kroner, *Stephan Ludwig Roth, Viața și opera*, Cluj, Edit. Dacia, 1974, p. 237.

³ Stephan Ludwig Roth, *Der Sprachkampf in Siebenbürgen, Eine Beleuchtung des Woher und Wohin?*, Kronstadt, 1842, Druck und Verlag von Johann Gött, p. 8.

nici la alții, ca de exemplu, francezii, care n-au în politică prea mare influență asupra maghiarilor, deși ar avea de altfel ceva din vanitatea acestora și predilecția în chestiuni de gust, moravuri etc.

Izvorul acestei teorii este descoperit de Roth într-o știință modernă — statistica, prin care orice popor poate deveni conștient de puterea sau slăbiciunea lui și prin care și maghiarii au aflat că sînt puțini în populația țării. Această raportare statistică a alarmat pe maghiari de viitorul lor, căci, spune Roth, popoarele nu dispar ca oamenii individuali pe pat sau pe cîmpul de luptă, ci se pierd într-alt popor prin preluarea culturii acestuia, iar maghiarii sînt singurul popor migrator care nu mai are tovarăși etnici în altă parte, de unde ar putea primi întăriri numerice ca germanii, sau din ei înșiși prin mai marea fertilitate ca slavii.

Pot să se uite cît vor vrea către Atelkus, de unde și-a luat tîlpășița înaintea pecinegilor, sau către zidul chinezesc, nicăieri nu se găsește picior de maghiar, cel puțin pînă în timpul prezent. Prin urmare, aici nu pot fi decît două posibilități: ori maghiarii sînt nucleul cometei și nu o parte a acesteia, ori tovarășii lor etnici au dispărut deja în alte popoare. Astfel aici și nicăieri altundeva sînt ei acasă, aici într-o grădină frumoasă ca un gen frumos de plante, dar în care se mai află și alte genuri la fel de numeroase sau chiar mai numeroase decît ei⁴.

Statistica, oferind situația reală a maghiarilor, îi obligă să chibzuiască la poziția lor izolată, la gîndul infiltrării sau secării, ca și la mijlocul de a preveni și împiedica aceasta — maghiarizarea.

Germanii, imigranți care se stabilesc aici pun și nu prea pe gînduri pe maghiar, căci germanii își aleg soțiile din fiicele țării, iar dacă ei fură doar inima soțiilor lor, atunci acestea fură pe germani poporului german, iar dacă nu pe ei, cel puțin pe copiii acestor căsătorii mixte.

Slavii, această buruiană luxuriantă și mai plină de semințe, sînt mai tenace în naționalitatea lor, iar dacă se nasc prin încrucișări, aceștia tind mai degrabă spre slavi decît spre maghiari. În plus, femeile slave sînt mai fertile decît unguroaicele. La ele este totdeauna un copil la piept sau în leagăn, sau încă nenăscut, în orice adăpost slav se alăptează⁵.

Slavul vorbește într-adevăr și ungurește, dar din prudență, în special cu stăpînul. Dar unde trebuie să fie slav complet, acolo este el cu tot trupul și sufletul — în cei patru pereți ai săi cu femeia și copiii lui, în cercul prietenilor.

Roth atrage în continuare atenția, că nu este bine să se reamintească acestui popor așa de sensibil de subjugarea sa, căci aceasta dezgroapă ura și pofta de răzbunare. Să nu li se tot amintească de această dependență a lor, de pînda sigură a puterilor aliate și de plasa imensă de prindere a popoarelor vecine, ci mai degrabă să se ia în considerație invulnerabilitatea, elasticitatea, plasticitatea, memoria, imaginația și bogăția istorică a slavilor. În plus, acest popor avea deja o literatură cînd maghiarii n-aveau nici abc-ul, iar literatura este o cîrjă prin care se poate ridica și un popor profund decăzut, cum ar fi exemplul grecilor.

⁴ *Ibidem*, p. 17.

⁵ *Ibidem*, p. 18.

Slavii au avut soarta de a fi supuși de maghiari, dar de peste mai bine de 1 000 de ani ei n-au devenit maghiari, ci au rămas ceea ce au fost. Ei știau că sînt locuitorii de origine, că unгурul a luat de la ei, înainte venirii germanilor, războiul de țesut și plugul, și cu această mîndrie ei pot spune ungurilor așa cum a spus Domnul Iisus iudeilor : Înainte de a fi fost Avraam am fost eu.

Acest drept de prioritate al locuirii originare s-a pierdut în luptele de cucerire ca o pungă la jocul cu zaruri. Nu este bine că li se aminteste de acest joc forțat și nu este bine că vrea să li se ia într-un nou joc o altă ultimă pungă — limba lor. Această slavitate provoacă griji maghiarilor și ei își prezintă chiar horoscopul, care spune nu atît despre maghiari, cît despre slavi : „eu sînt cel care a fost, care este și care va fi”⁶.

Capitolul se încheie cu o parabolă, în care slavii sînt asemănați cu fiii lui Israel în captivitatea egipteană, pe care vicleniile faraonice n-au putut să-i distrugă, căci providența își urmează cursul fără uneltirile umane. Chiar asuprirea oferă mijloacele salvării, iar exemplul lui Moise este edificator, căci persecuția a făcut ca el să ajungă la curtea faraonului și să i se deschidă porțile templelor pentru inițiere, altfel ar fi rămas și fost ca și tatăl său un simplu evreu, ar fi mirosit a usturoi și făcut cărămidă în țara Gosen. Gîndul exprimat de faraon ar fi reprezentat de murmurele și șușotelile despre panslavism.

Capitolul al doilea, așa cum arată și titlul, vrea să descopere intenția ascunsă a maghiarizării. Maghiarii consideră limba maghiară — singura limbă orientală în cultura europeană, ca pe o nestemată, fapt cu care Roth este perfect de acord, deoarece și el are aceeași părere despre limba lui maternă. Numai că ei nu vor să o țină numai pentru ei, ei vor să fericască și alte popoare cu ea. Și cum celelalte popoare nu au alergat cu brațele deschise spre o astfel de ofertă și fericire, ei vor să folosească și ceva forță, deoarece urmăresc numai binele acestora.

Acțiunea lor este asemănată cu zelul închiziției în a combate ereticii, deoarece suprimarea prin forță sau viclenie a celorlalte limbi este pur și simplu un alt fel de închiziție, iar declarațiile lor solemne nu sînt decît vorbe în vînt. Acești „extremiști” nu urmăresc decît distrugerea noastră ca națiune, iar acceptarea acestei legi echivalează cu semnarea sentinței de moarte a naționalității noastre⁷.

Roth demonstrează în continuare cum prin declararea limbii maghiare ca limbă oficială le-ar fi barat accesul la serviciile țării germanilor prin necunoașterea limbii maghiare, și cum ar fi avantajați numai maghiarii. Cînd oficială era latina, ambele națiuni erau egale, acum greutățile germanilor le-ar recunoaște chiar și un Toma. Acum rămîne dezavantajat din start germanul și chiar dacă vor face eforturi pentru însușirea limbii, atunci vor pierde în perfecționarea profesională, îngreunîndu-li-se promovarea în funcție. Dacă unii vor reuși, aceștia vor fi foarte puțini, și aceasta numai pentru prima generație, pentru că cu a doua deznaționalizarea este și mai mare și devine dominantă.

⁶ *Ibidem*, p. 19.

⁷ *Ibidem*, p. 24.

Capitolul al treilea tratează despre nenecesitatea și dezavantajul maghiarizării. Presupunând că ar exista unele intenții ascunse, autorul ia în discuție poate ideea lor sau intenția de a ajuta limbii maghiare, care ar deveni mai multilaterală cu cât s-ar folosi mai intens și mai mult în toate domeniile și la toate nivelele sociale. Pentru aceasta Roth consideră că sînt necesare două condiții : o mare extindere geografică și o populație corespunzătoare, condiții pe care Ungaria le are, deși nu mai este ceea ce a fost pe timpul lui Mathias și a ducăților lor corvinești.

Prilejul cultivării și dezvoltării limbii lor le-a fost dat maghiarilor imediat după stabilirea lor în istoria Europei. Arborele lingvistic maghiar are spațiu suficient și poziție favorabilă pentru dezvoltarea sa. Dacă vreți să-l îngrijiți, atunci faceți orice, dar „să nu începeți să retezați alți arbori lingvistici, căci aceștia nu vă stau în cale. Orientați-vă străduința, timpul și hărnicia numai la copacul vostru. Există condiții suficiente pentru o cultură completă, chiar dacă în țară locuiesc populații distincte. Viața poporului maghiar, care are suficient o bază largă, poate să-și dezvolte complet limba sa. Celelalte popoare n-au intenția să deranjeze exercitarea, folosirea și cultivarea ei”⁸.

Aceste popoare nu sînt complet nejenate de această situație, dar cine este de vină dacă în Transilvania (în acest Erdély Orszag) se află între brazii maghiari o mulțime de fagi slavi și stejari germani? Relațiile mondiale au condus la aceasta, zice Roth.

Prezența mai multor naționalități nu trebuie considerată ca o stînjnire a dezvoltării proprii, ci ca o binecuvîntare, căci dacă se obține un profit din vecinătatea cu popoare străine, de ce ar trebui să fie mai dăunătoare relațiile cu popoare străine, cu care te afli în contacte mai apropiate, care pot genera cele mai diverse amalgamări de sentimente și concepții de viață — rezultate ale conviețuirii sașilor, valahilor, maghiarilor, evreului, armeanului și țiganului, cu efecte benefice asupra formării caracterului.

Maghiarizarea, dacă ar reuși deplin, ar conduce la un corp saturat, care n-ar mai putea asimila și schimba nimic cu cei din jur. Ceea ce oamenii bogați, prin trimiterea fiilor în străinătate, intenționează și urmăresc, i se oferă transilvăneanului și maghiarului în propria sa patrie. Mediile diferite șlefuiesc neprelucratul giuvaier al nobilului de la țară. Popoarele într-un stat, continuă Roth se află ca și indivizii într-o societate. Diversitatea lingvistică este un avantaj, o binecuvîntare divină, motiv pentru care maghiarizarea popoarelor vecine și conlocuitoare este nenecesară și nu poate fi considerată ca o trebuință absolută⁹.

Referindu-se la conaționalitatea germană, Roth arată că chiar dacă acesteia i s-ar da ceea ce s-ar cuveni că are dreptul, vulturului maghiar i-ar rămîne suficient spațiu pentru a-și lua avînt, a întinde aripile și înălța, iar sus, în imperiul spiritului, este loc suficient. Numai de-ar face aceasta și germanul s-ar bucura.

Capitolul al patrulea începe prin îndoiala autorului privind capacitatea limbii maghiare și suficiența acesteia pentru trebuințele culturii

⁸ *Ibidem*, p. 31.

⁹ *Ibidem*, p. 33.

actuale și prin specificarea că n-ar fi nici o rușine dacă s-ar mai menține încă un timp vechea guvernanta latină. Tot aici întilnim și idealul umanist al lui Roth, care apare ca însușire a clasicului, a umanului, a culturii umane ca bun al tuturor. Deși popoarele nu pot trăi decât ca naționalități, ele trebuie să se întoarcă la umanitate, să treacă din concret în abstract, autorul reflectînd la sensul greu de pătruns al Mîntuitorului, că nimeni nu se înalță la cer, afară de Fiul care a coborît de acolo.

Tendința de eliminare și respingere a cuvintelor străine din limba maghiară și extinderea forțată a acestei limbi prin cuvintele ei proprii sînt considerate de autor ca dăunătoare și periculoase. Dăunătoare pentru că limba se îmbogățește cu cuvinte care au folosință generală și nu cu dialecte sau graiuri mai restrînse. Uzul general al unui cuvînt îi conferă acestuia dreptul de cetățenie în limbă și nu însiruirea lui în lexicoane. Periculoasă pentru că ea conduce la pierderea specificului și dispariția ei, ca și limba latină care nu mai este limbă maternă pentru nici un popor. Le va merge și maghiarilor cum le-a mers și romanilor. Popoarele acelor timpuri imitau mai silite, mai din proprie inițiativă obiceiurile, limba și constituția romană — romanitatea, dar nu s-au putut dezbăra de specificul lor, pe care l-au imprimat limbii, culturii și moralității romane. Aici trebuie căutat începutul decăderii¹⁰.

Pentru a exemplifica, Roth ia cazul valahilor, care nu sînt deloc romani, dar se numesc așa preluînd inițial numele învingătorilor — Rumuni —, considerînd că nu este deloc o rușine să fii învins de romani, ba însemnînd ceva în limba barbară, și apoi l-au făcut nume național. Romanii au transmis popoarelor de la Dunăre limba lor, astfel încît latina a căpătat o extindere teritorială, dar locuitorii dunăreni și-au păstrat în bună parte limba originară. Astfel romanii și popoarele dunărene străvechi au dispărut și au luat naștere limba valahă și poporul valah, care acoperă pămîntul.

Limba și poporul latinilor n-au cîștigat, ei au pierdut ceea ce exista deja, o masă de sînge pur și latina pură. Romanii au putut să facă din popoarele dunărene romani, adică supuși, dar nu și latini. „Așa au putut face maghiarii din acești valahi liberi transilvăneni și unguri, adică supuși ai stăpînilor din Transilvania și Ungaria, dar proiectul de a-i face maghiari nu va merge nici în ruptul capului”¹¹.

Capitolul al cincilea tratează despre biserica catolică și legătura acesteia cu limba latină, poziția acesteia ca urmare a suspendării latinei ca limbă oficială și înlocuirii ei cu maghiara. Autorul își exprimă regretul pentru această situație și evidențiază dificultatea, dilema în care sînt puși episcopii catolici pentru această decideră, să decidă ca maghiari sau ca episcopi.

Capitolul al șaselea se intitulează panslavismul sau valahii și nobilimea. El este cel mai amplu și cel mai incisiv, deoarece se arată inutilitatea limbii oficiale și pericolul pentru maghiari în condițiile în care ar încerca înlăturarea limbii române și din biserică. „Domnii de la Dieta din Cluj ar dori să se nască o limbă de cancelarie și pot să se bucure că

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

¹¹ *Ibidem*, p. 41.

copilul a venit pe lume, dar a declara o limbă drept limba țării, iată un lucru de care nu este nici o nevoie, căci avem deja o limbă a țării, care nu este nici germana, nici cea maghiară, ci valaha. Oricît ne-am suci și învîrți noi națiunile reprezentate în dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea. Căci eu și tu, și el și noi, și ei, toți avem această convingere. Dacă se vorbește de o limbă generală a țării, noi credem că aceasta nu poate fi considerată alta decît valaha. În zadar, își viră struțul capul în nisip, crezînd că el dacă nu vede nu este la rîndul lui văzut. În zadar se trece sub tăcere așa ceva : chiar dacă nu se spune, lucrurile stau așa și nu altfel”¹².

Acest fapt nu trebuie ascuns și tăgăduit. Mai degrabă să spui și să gîndești, decît să nu spui și să gîndești. Realitatea te determină la aceasta, căci dacă se întîlnesc cetățeni de naționalități diferite, care nu-și cunosc reciproc limbile, atunci valaha servește ca limbă intermediară. În orice împrejurare cea mai la îndemină este această limbă, fără să mai faci încercarea să afli în ce limbă vorbește interlocutorul. În plus, cu valahul nu poți vorbi altfel, căci el nu vorbește decît limba sa.

Valaha o cunoaște oricine, pentru că ea nu necesită cursuri speciale, ca germana sau maghiara, și pentru că conține o mare mulțime de cuvinte latinești, pe care acest popor le-a preluat prin amestecarea sa cu coloniștii romani, și în sfîrșit pentru că viața însăși „ne aduce pe toți în contact cu acest popor numeros, care formează aproape jumătate din populația totală”¹³. Pe de altă parte, maghiarii și germanii, făcînd latina în școli sînt favorizați în însușirea acestei limbi.

În continuare Roth face o aproximare a populației pe naționalități după cum urmează :

unguri, propriu-zis maghiari	— 400 000
secui	— 300 000
valahi	— 900 000
alte popoare	— 100 000
	2 000 000

Autorul este convins că există tabele, care permit o cunoaștere exactă a populației țării, dar aici nu contează o prea mare exactitate, căci și aceste cifre rotunjite, întăresc suficient afirmația lui că „limba valahilor ar fi limba propriu-zisă a țării”¹⁴. Estimarea lui Roth s-a dovedit foarte apropiată de realitate, deoarece un recensămînt din 1850 stabilea următoarele cifre : din totalul de 2 062 379 românii reprezentau 1 227 276, deci o pondere de 60%¹⁵. De asemenea, la mijlocul secolului trecut existau în toată Ungaria 14 000 000 de locuitori dintre care 5,2 milioane de maghiari, 2,5 milioane de români, 4,4 milioane de slavi, 1,3 milioane de germani și alte populații. După cum remarca tot M. Kroner populațiile nemaghiare depășeau cu aproximativ 3,5 milioane pe cea maghiară.

¹² *Ibidem*, p. 47.

¹³ *Ibidem*, p. 49.

¹⁴ *Ibidem*, p. 49.

¹⁵ Michael Kroner, *Op. cit.*, p. 241.

Tot în acest capitol se analizează și chestiunea panslavismului la care maghiarii fac trimitere. Roth relevă necesitatea stabilirii intenției imperiului slav de a atrage la sine pe slavii din celelalte țări și înclinația slavilor austrieci de a dizolva legătura cu Austria și de a accepta o nouă legătură. Deși consideră că aceasta este o bănuială a maghiaromanilor, nu este inoportună o punere în gardă, căci dacă se va ajunge odată la hotărîrea cui trebuie să „aparțină slavii”, atunci se va deschide această mare luptă la gurile Dunării”¹⁶. Rusia găsește la popoarele riverane Dunării tovarășii ei de credință, iar dacă valahii transilvăneni nu pot fi adăugați la rușii ca atare, ei sînt totuși obișnuiți să vadă în Valahia propria lor țară, Caneanul lor.

Soluția lui Roth în acest caz este următoarea : „Dacă se vrea să se sustragă valahii noștri de la Rusia, la care ei au fost făcuți atenți de vorbăria maghiaromanilor, atunci desigur prima sarcină este de a-i înstrăina de Valahia. Cum să înstrăinezi valahii de valahi? În general aici n-ar putea fi dat un răspuns mai satisfăcător decît să-i separi prin deosebirea religiei, limbii și interesului. Ultimul, anume interesul îl consider cel mai propriu și singurul, pe celelalte nu pun nici o importanță, totuși să vedem”¹⁷.

În continuarea acestor afirmații, se analizează religia ca factor de separare între valahi, deși autorul nu consideră proprie această formă de intervenție. Sînt făcute o serie de considerații asupra confesiunilor, care sînt pentru creștinism, ceea ce sînt naționalitățile pentru umanitate. Roth admite că există, după cum afirmă unii, o aversiune între biserica orientală și cea occidentală.

Problema se pune acum astfel : cum se poate depăși această aversiune în scopul convertirii ? și aici Roth găsește adecvată satisfacerea intereselor valahilor, care au ochii mai deschiși pentru avantajele exterioare, pămîntești.

El se exprimă astfel : „Dacă se vrea a sustrage panslavismului pe valah cu mai multă siguranță, fără a primi ceva în plus afară de credința pentru tron, și a cîștiga inima și gura pe deasupra atunci, după părerea mea, să se ofere lui satisfacerea nevoilor sale, stimarea demnității sale umane, respectarea creștinismului său, gospodărie independentă, mijloace de educație etc., cu un cuvînt satisfacerea intereselor sale. Căci acestea leagă, acestea și despart. Dacă speranțele de aici sînt satisfăcute, atunci nu mai este nimic de sperat de dincolo. Guvernul de aici să satisfacă foamea și setea acestui popor, ca el să nu mai aibă nevoie să se consoleze cu cele viitoare. Ei au nevoie de hrana dreptății și de băutura răcoritoare a unui tratament uman. Prin binefaceri îi legați de țară și de voi : dați-le ca prin război ei să piardă ceva, ca prin invazii să aibă ce păgubi. Dați-le tot ceea ce cer dreptul și echitatea, ca ei să nu aibă nimic de poftit cînd se arată străinii. Străinul va promite, el va da, dar el va lua din ceea ce este al vostru și le va da lor. Primitorul va simți deci bucuria în suflet,

¹⁶ *Ibidem*, p. 51.

¹⁷ *Ibidem*, p. 52.

iar voi dobîndiți bucuria răutăcioasă și risul batjocoritor. Dacă interesele sînt satisfăcute, se vor liniști și vor căuta satisfăcuți pacea”¹⁸.

Cu astfel de cuvinte sfătuiește Roth pe nobilii maghiari pentru a îmbuna pe supușii valahi, subliniind și împrăștierea „faceți-i proprii pentru țară prin proprietate”. Cel mai important este considerat de Roth urbariul, care trebuie să fie o binefacere reală și nu amăgire. Să se dea ceva pămînt și bisericii neunite care este considerată ca adevărata biserică valahă, iar preoții ei să capete de asemenea „portionem canonicam”.

Dacă nu se face aceasta, atunci ei se vor înverșuna ca martiri ai valahismului, care poate suporta supraomenește și poate fi inuman¹⁹.

În raport cu cel de al treilea mijloc, limba, Roth spune : „Ce trebuie să spun eu despre limbă? Nu mult și totuși nu puțin. Dați valahului literatura voastră maghiară cu ghiotura, complet legată în piele, cu marginele aurite, din partea mea tipărită chiar pe pielea măgarului Bileam — acestea nu liniștesc dorințele lui, nu satisfac așteptările, nu satură speranțele. Speranța de a cîștiga pe valahi prin maghiarizare este clădită pe nisip. Cui îi ghiorăie mațele de foame, nu se satură cu un buchetel de floricele. Cu această ofertă nu faceți decît să vă bateți joc, aceasta este dispreț. Ei vă vor ride în față și vă vor întoarce spatele. Aceasta numai dacă voi ați oferi în dar numai limba voastră, ca înlocuitori pentru alte rugămînti respinse, dar dacă vreți, după 10 ani, cum vrea proiectul, să folosiți forța și să intrați chiar în biserică, atunci aceasta nu va mai ajuta totuși deloc, și nu aruncați cu criminală aroganță cărbuni aprinși în paie. Voi semănați vînt și veți culege furtună”²⁰.

Capitolul al șaptelea este dedicat de autor exagerării opuse panslavismului și anume maghiarismului, mai precis bănuirea maghiarilor de către slavi că prin maghiarizare se urmăresc scopuri ascunse ca acelea de a face Ungaria mai puternică și apoi independentă și autonomă.

Desigur că aceste bănuiri reciproce pot fi alimentate de anumite fapte, dar ele nu pot fi puse în seama popoarelor respective, ci numai a unor indivizi din fiecare în parte. Această bănuire și-au atras-o maghiaromanii prin zelul lor excesiv și predilecția lor pentru limba maghiară și prin pretențiile lor exaltate. Ei poftesc, subliniază Roth, la toate țările, care au aparținut odată coroanei ungare să se reunească cu Ungaria. Acest fapt este anacronic, căci după o prescripție de 300 de ani, de cînd Transilvania și-a dobîndit independența, Ungaria invită la reunirea cu țara mamă și vorbește de Serbia și Bulgaria, Moldova și Valahia ca și cînd în istorie „n-ar fi trecut nici un an, iar regele Mathias ar fi fost îngropat doar ieri”.

Roth care era un adept al coroanei austro-ungare, mai ales a Austriei, consideră aceste manifestări drept vorbărie necugetată. Faptul că ei cer dintr-o dată pecete ungurească, înscrisri ungurești pe monedă, comandament și limbă ungurească justifică bănuiala valahilor care ar putea să spună : ex ungue leonem (după unghie este leu).

Roth trece în continuare la relațiile dintre Ungaria și Austria, subliniind faptul că prima trebuie să fie și să rămînă îndatorată pe viață pentru

¹⁸ *Ibidem*, p. 58.

¹⁹ *Ibidem*, p. 59.

²⁰ *Ibidem*, p. 60.

că a salvat-o de la pieire din fața pericolului turcesc. Pentru plățirea unei astfel de datorii este nimerită recunoștința pe viață, „adică de-a lungul întregii vieți atît pentru individ, cit și pentru popoare”²¹.

Totodată autorul avertizează Ungaria, spunînd că dacă există o Ungarie autonomă, una independentă nu va exista niciodată. Împotriva unei astfel de eventualități vorbesc „istoria trecutului, raporturile mondiale, poziția condițiilor și viața acestui popor. Acest popor este prea mic — unul din sorii învecinați îl va atrage întotdeauna ca însoțitor. Acest popor a petrecut cu populații prea diferite pentru a avea ca stat o voință necesară. Gelozia slavilor numeroși, demnitatea lezată a germanilor etc. nu vor permite niciodată să se dezvolte forța de atracție necesară pentru ca să atragă și să rețină materii mai îndepărtate, în calitate de nucleu de forță. Magnetul ungar are prea mulți poli, care își deranjează reciproc influențele. Ungaria poate fi fericită numai în unire cu Austria”²².

Pentru ca să fie mai convingător amintește soarta Poloniei, care a dispărut, deși se afla sub autoritatea Rusiei, pentru că n-au luptat pentru unitatea culturală în credință, pentru îmbunătățirea stării a treia și au luat calea răzvrătirii.

Ultimul capitol vrea să încheie această lucrare cu propunerile lui Roth, pentru a găsi o soluție echitabilă chestiunii lingvistice. Propunerile lui sînt următoarele :

1. Legile să fie tipărite pe trei coloane, latinească, maghiară și germană.

2. În dietă să se trateze exclusiv în maghiară, pentru că sașii fiind mai puțini se vor supune majorității cum a intrat în uzanță mai nou. Închiderea și deschiderea să se facă în latină.

3. Dacă germanii și maghiarii vorbesc între ei exclusiv în limba maternă, atunci între ambele stări să se adopte următoarea soluție : din politețe neamțul să se adreseze autorității maghiare în maghiară, iar acesta să răspundă germanului, tot din politețe, nemțește.

Dacă una din stări este nepoliticoasă și se adresează celeilalte în limba sa proprie, atunci și aceasta la rîndul ei să răspundă la fel.

4. Autoritățile teritoriale să permită să li se adreseze petiții în maghiară, germană, latină și valahă, iar răspunsul să se dea numai în maghiară și germană, în funcție de caz.

5. Corespondența între tron și țară să rămînă latina.

6. Comandamentul general și tezaurariatul, care aparține suveranului, urmează să folosească germana. Astfel se consideră de către autor că nici o limbă n-ar fi favorizată sau defavorizată, iar principiul autorului, ar fi cel al legitimității și echității²³.

În ansamblu lucrarea poate indica unele semne de întrebare referitoare la asimilarea românilor cu slavii — fapt care nu constituie obiectul acestui articol, la termenii de valahi, limbă valahă la care însuși Roth renunță după Adunarea de la Blaj din 1848, cînd românii au cerut să fie numiți români și nu altfel și recomandă și celorlalți conaționali ai lor numele de român în locul celui de valah, olah etc.

²¹ *Ibidem*, p. 65.

²² *Ibidem*, p. 67.

²³ *Ibidem*, p. 75.

Lucrarea a avut un larg răsunet, favorabil în cercurile cărturarilor români — George Barițiu a recomandat lucrarea încă de cînd era sub tipar publicînd ulterior fragmente în traducere din aceasta — , ostil în cele ale intelectualilor și politicienilor maghiari, ostilitate lărgită prin publicarea unei replici cu același titlu în 1847 la Leipzig de către maghiari.

Despre relațiile lui Roth cu românii, ca și despre lupta lui pentru drepturile politice ale românilor a ținut conferințe Otto Folberth, cel care a evitat și opera lui Roth în întregime, iar despre semnificația lui Roth pentru români a scris I. Lupaș, care afirmă : „Poporul român care a avut și el ca martiri zeci și sute de preoți, va cinsti întotdeauna memoria celor care au murit pentru triumful adevărului și se va înclina în fața suferințelor care sînt coroana nepieritoare a martirilor”²⁴.

DUMITRU DUMITRESCU

²⁴ I. Lupaș, *Un martyr transylvain : Le Pasteur Stephan Ludwig Roth*, Extras de la „Revue de Transylvanie”, Tome V, nr. 2, Bucarest, M.O. Imprimerie Nationale, 1939, p. 9.